

ORTADOğU GÜNDEMİ

20-26 Nisan 2020

2020

■ SURİYE GÜNDEMİ

• Uluslararası Gündemde Suriye:

Astana Süreci garantörleri Türkiye, İran ve Rusya'dan üst düzey diplomatlar arasında 22 Nisan'da telekonferans yoluyla bir görüşme yapıldı. Dışışleri bakanlarının katıldığı toplantıda, Suriye'de İdlib ve Fırat'ın doğusu başta olmak üzere sahadaki gelişmeler, siyasi süreç, Ko-vid-19' la mücadele, insani durum ve sığınmacıların geri dönüşü konuları ele alındı. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, görüşme öncesi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ile de telefon görüşmesi gerçekleştirmişti.¹

Dışışleri Bakanlığı'ndan yapılan yazılı bir açıklama ile 22 Nisan'da yapılan telekonferans görüşmesine dair bilgi verildi. Yazılı açıklamada, Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun PKK/YPG terör örgütünün, Fırat'ın doğusunda oldu-bitti peşinde olduğunu ifade etti. Türkiye'nin, bölgede istikrarın teminine yönelik faaliyetleri hakkında mevkidaşlarını bilgilendiren Çavuşoğlu, görüşmede ayrıca 22 Ekim 2019 tarihli muhtıradan üzerinde mutabık kalınan bölgeden PKK/YPG'nin tamamen çıkartılmamış olmasının da etkisiyle devam eden terör eylemlerinden ve hala süren PKK/YPG'yi meşrulaştırma girişimlerinden duyulan endişeyi dile getirmiştir.²

Suriye'de iç savaşın başlamasından bu yana ilk kez Suriye İstihbarat Servisi için çalışan Anwar Raslan ve Eyad el Garib Suriye'de muhaliflere işkence yaptıkları suçlamasıyla yargı önüne çıktı. Açılan davanın ilk duruşması 23 Nisan 2020'de yapıldı. Bu dava, Esed rejimin üyelerine karşı dünyadaki ilk cezai takibat olarak nitelendirilmesi yönüyle oldukça önemlidir.³

• Suriye Rejimi Bölgesi:

Suriye rejimi, kendi kontrolü alanlarındaki bölgelerde koronavirüs vaka sayısına dair güncellemede bulundu. Yapılan açıklamada vaka sayısının 42'ye yükseldiği, iyileşen hasta sayısının 6 olduğu ve 3 kişinin öldüğu belirtildi.⁴

İsrail savaş uçakları, Palmira bölgesi yakınındaki Suriye rejimi askerlerini hedef aldı. Suriye rejimi tarafından yapılan açıklamada 3 rejim askerinin öldürüldüğu belirtildi.⁵

• Fırat'ın Doğusu:

Milli Savunma Bakanlığı (MSB) sosyal medya üzerinden yaptığı bir açıklamada, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından yürütölen başarılı bir operasyonla terör örgütü PKK/YPG'nin Barış Pınarı bölgesinde huzur ve güven ortamını bozmaya yönelik sızma girişimi sonucunda 20 YPG/PKK'lı teröristin amaçlarına ulaşmadan etkisiz hale getirildiğini duyurdu.⁶

Haseke iline bağlı Kamışlı ilçe merkezinde varlık gösteren Esed rejimine bağlı güçler, Kamışlı Havaalanı yakınındaki Halkum Mahallesi'nde bilinmeyen bir nedenle terör örgütü YPG/PKK'nin kontrol noktasına ateş açtı. YPG/PKK'lı teröristlerin karşılık vermesi üzerine taraflar hafif silahlarıyla çatıştı. Olayda ölen ya da yaralanan olmadı. Rusya'nın, Suriye'de YPG/PKK işgalindeki bölgelerde askeri varlığını artırmaya başlamasıyla rejim-YPG/PKK gerginliğinin artması ise dikkat çekmektedir.⁷

• İdlib:

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Suriye rejiminin koronavirüs pandemisini fırsata çevirerek İdlib bölgesinde şiddeti arttırdığına değinerek "Eğer ısrar ederlerse bedelini ağır öderler!" dedi. Erdoğan ayrıca, Türkiye'nin bölgede "karanlık grupların" ateşkesi ihlal etmelerine izin vermeyeceğini ekledi.⁸

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) Cebel el-Zaviye bölgesinde Bsames köyünde gerginliği azaltma bölgesi kapsamında yeni bir gözlem noktası kurdu.⁹

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Sözcüsü Stephane Dujarric, Suriye'nin batısına mart ayında 1.480 kamyon yükü yiyecek, barınak malzemesi, su ve tıbbi yardımlarda bulunduğunu aktardı. Dujarric bu sevkiyatın 2014 yılından bu yana bir ay içerisinde yapılmış en büyük sevkiyat olduğunu sözlerine ekledi.¹⁰

■ FİLİSTİN/İSRAİL GÜNDEMİ

• Siyaset:

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ile Mavi-Beyaz İttifakı lideri Benny Gantz, koalisyon hükümetini kurma konusunda anlaşta. Anlaşmaya ilişkin basında yer alan bilgilere göre, başbakanlık koltuğuna ilk 18 ay Netanyahu oturacak, bu sürenin sonunda görevi Gantz devralacak. Netanyahu'nun başbakan olduğu süreçte Gantz Savunma Bakanlığı, Mavi-Beyaz'ın iki numaralı ismi Gabi Ashkenazi ise Dışişleri Bakanlığı koltuğuna oturacak.¹¹

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Yürütme Konseyi Genel Sekreteri Saib Ureykat, Netanyahu ve Gantz'ın koalisyon hükümetini kurma konusunda anlaşmasına ilişkin yazılı açıklama yaparak İsrail yönetimine uyarılarda bulundu. Açıklamada "İşgal altındaki Filistin topraklarını ilhak etme taahhüdünde bulunan bir koalisyon hükümeti, Orta Doğu'daki güvenlik, barış ve istikrara yönelik tehdittir. İlhak, müzakere yoluyla çözümün sonu olur." ifadesini kullandı.¹²

Avrupa Birliği (AB), İsrail'e 'ilhak' uyarısını yineledi. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Borrell, İsrail'in her türlü "ilhak" girişiminin uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirterek, Birliğin gerekli adımları atmaya hazır olduğunu ifade etti.¹³

Filistin Devlet Başkanı Abbas, İsrail'in, Filistin topraklarının herhangi bir parçasını kendi topraklarına ilhak etmesi halinde İsrail-ABD-Filistin arasındaki anlaşmaları iptal edilmiş sayacaklarını söyledi.¹⁴

Filistin Yönetimi'nden yapılan yazılı açıklamada, İsrail'in Harem-i İbrahim'e ait vakıf arazilerine el koymasına ilişkin, "İsrail'in El-Halil'deki Harem-i İbrahim'in vakıf arazisine el koyması apaçık bir saldırıdır ve ilhak planını uygulamanın başlangıcıdır." değerlendirmesi yapıldı.¹⁵

İsrail Sağlık Bakanı Ya'akov Litzman istifa etti. Litzman, Başbakan Netanyahu'ya Yapı ve Konut Bakanlığı görevine geçmek istediğini bildirdi.¹⁶

• Sağlık & Sosyal Hayat:

İsrail'de Kovid-19 vaka sayısının 15,443'e, hayatını kaybedenlerin sayısının 201'e yükseldiği bildirildi.¹⁷ Filistin'de ise Kovid-19 vaka sayısı 449, hayatını kaybedenlerin sayısı 4 olarak bildirildi.¹⁸

Mossad, İsrail'e günlük olarak 1000 koronavirüs testi yapılmasını sağlayacak kitlerin de dahil olduğu koronavirüs ile ilgili tıbbi ekipman sağladı.¹⁹

İsrail yönetimi, Kovid-19 ile mücadeleyi gerekçe göstererek işgal altındaki Doğu Kudüs'te eczaneler hariç kentteki dükkanların 18.00 ile 03.00 arasında (iftar öncesinden başlayıp sahura kadar) kapatılmasını kararlaştırdı. Bu kurala uymayanlara 5 bin yeni İsrail şekeli (9 bin 905 lira) ceza uygulanacağı ilan edildi.²⁰

Filistinlilere yönelik baskın ve gözaltılarının yoğunlaştığına dikkati çeken Mescid-i Aksa İmam Hatibi Şeyh İkrime Sabri, İsrail'in Kovid-19 salgınını bahane ederek Kudüs'teki işgalini genişletmeye çalıştığını belirtti.²¹

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile telefonda görüştü. İletişim Başkanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre, Erdoğan ile Abbas görüşmesinde, Kovid-19 ile mücadelede destek ve iş birliği konuları, ikili ilişkiler ve bölgesel meseleler ele alındı.²²

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Kovid-19 salgınıyla mücadele kapsamında Filistin'e dezenfektan ve temizlik malzemeleri yardımında bulundu.²³

Kovid-19 nedeniyle İsrail ve işgal altındaki Filistin topraklarında mahsur kalan işçi, öğrenci ve turist 38 Türk vatandaşı, THY'ye ait uçakla Türkiye'ye döndü, 14 günlük karantina dönemi için Kredi Yurtlar Kurumunun Gölbaşı Yerleşkesindeki yurtlara yerleştirildi.²⁴

■ IRAK GÜNDEMİ

• Siyaset:

Mustafa Kazimi'nin oluşturduğu yeni kabinesindeki isimlerin, Şii siyasi partilerin itirazına takıldığı kaydedildi.²⁵ Bağdat'ta, Fetih Koalisyonu lideri Hadi Amiri'nin evinde bir araya gelen Irak Ulusal Hikmet Hareketi lideri Ammar el-Hekim, Kanun Koalisyonu lideri Nuri el-Maliki, Nasr Koalisyonu lideri Haydar Abadi, Asaib Ehli Hak Hareketi lideri Kays el-Hazali ve Sadr Hareketi lideri Mukteda es-Sadr'ın özel temsilcisinin ortak kararıyla Mustafa Kazimi'nin kabine listesindeki isimlerin kabul edilmemesine karar verdiği öğrenildi. Öte yandan, Kazimi'nin kabine listesinin meclise sunulmadan önce Şii partiler tarafından reddedilmesinin, Kazimi'ye meclis engeline takılmadan kabinesini revize etme şansı verdiği ve dolayısıyla Şii partilerin Kazimi isminden henüz vazgeçmediği yönünde yorumlandı.

Mustafa el-Kazimi'nin kabinesini oluşturması için siyasi müzakerelerin devam ettiği Irak'ta, sosyal medyaya yansıyan kabine listelerinde Kazimi'nin İçişleri ve Savunma Bakanlığı'na henüz bir isim önermemiş olması dikkat çekti.²⁶ Analistler, kritik öneme sahip bu iki bakanlık için siyasi partiler arasında ayrılık yaşanmış olabileceğini vurgularken, bazı yorumcular Kazimi'nin bu iki bakanlığı siyasi bloklara vermek yerine kendi elinde tutmak istediğini belirtmektedir.

Hükümet karşıtı gösteriler doğrultusunda Kasım ayı sonunda istifa eden ancak yeni hükümetin kurulamaması nedeniyle geçici başbakan olarak görevini sürdüren Adil Abdulmehti, Cumhurbaşkanı Berham Salih ile Parlamento Başkanı Muhammed Halbusi'ye gönderdiği mektupta, Irak'ın içinde bulunduğu sıkıntılı süreci sınırlı yetkileri olan ve istifa etmiş bir başbakanın yönetmesini en kötü seçenek olarak niteledi ve siyasi taraflara yeni hükümetin kurulabilmesi için orta yol üzerinde anlaşma çağrısında bulundu.²⁷

Mustafa Kazimi'nin hükümeti kurma çabalarına Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'ndan destek geldi. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy, yaptığı yazılı açıklamada Türkiye'nin kardeş ve komşu ülke Irak'ta istikrarlı bir hükümetin kurulmasını desteklediğini ve Kazimi'nin liderliğinde Irak'ta istikrarlı bir hükümetin kurulmasının hem Irak için hem de bölge için yararlı olacağına inandığını ifade etti.²⁸

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komiserliği, yayınladığı yazılı açıklamada Irak'ta erken seçimler için Uluslararası standartlar ve Birleşmiş Milletler Örgütü standartları çerçevesinde gereken hazırlıklara başlandığını bildirdi.²⁹ Yeni seçim yasası taslağı 2019'da Irak Meclisi'ne gönderilmişti ancak siyasi partiler arasında uzlaşma sağlanmayınca taslak yasalaşamamıştı. Komisyonun hazırlıklarına hız vermek için meclisten çıkacak yeni seçim yasasını beklediği kaydedilirken,

Irak'ta yeni kurulacak hükümetin yeni secim yomasında seçim bölgeleri, sandalye sayısı ve seçim için belirlenen bütçe gibi çeşitli konuları ele alması beklenmektedir.

• Güvenlik:

Irak Savunma Bakanlığı Sözcüsü Yahya Resul, sosyal medya hesabı üzerinden yaptığı paylaşımda 2020 yılının başından 15 Nisan'a kadar olan süreçte Irak Güvenlik Güçleri'nin düzenlediği toplam 1060 operasyonda 135 IŞİD militanının etkisiz hâle getirildiğini açıkladı.³⁰ Öte yandan, Savunma Bakanlığı Sözcüsü IŞİD eylemleri yüzünden 1 Ocak-15 Nisan tarihleri arasında 82 Iraklı sivilin hayatını kaybettiğini ve 120 sivilin yaralandığını belirtirken, aynı zaman aralığında IŞİD'e karşı yapılan operasyonlarda güvenlik güçlerine mensup 88 kişinin öldüğünü ve 174 kişinin de yaralandığını ifade etti. Yetkililer terör örgütünün saldırılarında hayatını kaybeden insan sayısının geçtiğimiz yıllara oranla önemli derecede azaldığını vurgularken örgütün hâlen aktif olmasının da önemine dikkat çekmektedir. Nitekim geçtiğimiz hafta Salahaddin vilayetinde IŞİD'in düzenlediği düşünülen bombalı saldırılarda üçü Haşdi Şabi mensubu olmak üzere beş kişi hayatını kaybederken, örgütün Diyala ve Ninova vilayetlerinde düzenlediği saldırılarda iki Irak askerinin öldüğü bildirildi.³¹³² Irak güvenlik güçlerinin Diyala ve Ninova vilayetlerinde başlattığı operasyonlar sonucunda ise 10 IŞİD militanının öldürüldüğü açıklandı.³³

İngiliz hükümeti tarafından yapılan açıklamada yedi ay aradan sonra Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin Irak'ta IŞİD'e karşı hava harekâtı gerçekleştirdiği ve 10 Nisan'da Kerkük'ün güneyindeki Tuzhurmatu ilçesinde IŞİD mevzilerini bombaladığı kaydedildi.³⁴

Irak'taki en büyük Şii dini merci Ayetullah Ali Sistani'ye bağlı dört Haşdi Şaabi tugayının, Haşdi Şaabi ile ilişkisinin kesilerek Irak Silahlı Kuvvetler Genel Komutanlığı'na bağlanması için Adil Abdulmehdi'nin resmi yazı gönderdiği öğrenildi.³⁵

Bağdat'taki Tahrir Meydanı'nda hükümet karşıtı protestoculara karşı yapılan şiddetli müdahale sonucu bir gösterici hayatını kaybederken iki gösterici yaralandı.³⁶

• Ekonomi:

Anadolu Ajansı'na değerlendirmede bulunan Irak Enerji Enstitüsü Kıdemli Danışmanı Harry Istepanian, Irak ekonomisinin düşük petrol fiyatlarından dolayı ağır zarar göreceğini ifade etti.³⁷ Adil Abdulmehdi hükümetinin hazırladığı 2020 bütçe tasarısında ham petrol fiyatının varil başına 56 dolar olarak baz alındığına dikkat çeken Istepanian, koronavirüs salgını sonrasında bütçe endeksinin 35 dolar varil fiyatına çekildiğini aktardı. Istepanian, salgın ve düşen petrol fiyatlarına karşı alınan tasarruf tedbirlerinin aksine Irak bütçesindeki açığın 50 milyar doları aşabileceğinin altını çizdi.

Irak Planlama Bakanı Nuri Sabah el-Duleymi, koronavirüsle mücadele bağlamında uygulanan sokağa çıkma yasağı neticesinde gelirini kaybeden vatandaşlara on gün içerisinde yardım ödemelerini dağıtmaya başlayacaklarını bildirdi.³⁸ Bu doğrultuda Planlama Bakanlığı, sosyal yardım için başvuruda bulunan 18 milyon Irak vatandaşı arasından, ilk aşamada her haneden bir kişiye verilmek üzere, şartları sağlayan bireylere kişi başı 30 bin Irak Dinarı (yaklaşık 25 ABD doları) ödeneceğini belirtti.

• Sosyal Hayat:

Irak Sağlık Bakanlığı, ülkede koronavirüs vaka sayısının toplamda 1763'e, iyileşen kişi sayısının ise 1224'e yükseldiğini duyurdu.³⁹ Ayrıca Sağlık Bakanlığı Irak'ta virüs nedeniyle hayatını kaybeden kişi sayısının Kürdistan Bölgesi dahil olmak üzere bir hafta içinde dört artarak 86'ya ulaştığını bildirdi. Irak Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada ise yurtdışında virüse yakalanan toplam Irak vatandaşı sayısının 247'ye eriştiği, bu sayıya dahil olmak üzere 31 Irak vatandaşının hayatını kaybettiği ve 59 Iraklının iyileştiği belirtildi.⁴⁰

Irak hükümetine bağlı koronavirüse karşı kurulan kriz masası, ülkede Kovid-19 salgını nedeniyle 17 Mart'tan günümüze uyguladığı kısıtlamaları hafifletme kararı aldı. Kriz masasından yapılan açıklamada Ramazan ayı boyunca sokağa çıkma yasağının akşam saat 19.00 ile sabah saat 6.00 arasında uygulanacağı belirtilirken, vilayetlerdeki salgın durumuna göre valilerin inisiyatif alma yetkisine sahip olduğu hatırlatıldı.⁴¹ Açıklamada ayrıca sağlık kurallarına bağlı kalmak kaydıyla iş yerlerinin, fabrikaların ve atölyelerin açılmasına izin verildiği vurgulanırken, eğitim kurumları, ibadethaneler ve alışveriş merkezleri gibi toplu buluşma alanlarının kapalı kalmaya devam edeceği ifade edildi. Öte yandan Irak Yüksek Yargı Konseyi Basın Ofisi'nden yapılan diğer bir açıklamada ise "Kriz Masası'nın kararı ve Yüksek Yargı'nın talimatı" doğrultusunda cezaevlerinde bulunan yaklaşık 20 bin Iraklı mahkûmun serbest bırakıldığı belirtildi.⁴²

■ TÜRKMEN GÜNDEMİ

• Siyaset:

Irak'ta hükümeti kurmakla görevlendirilen başbakan adayı Mustafa Kazimi'nin oluşturduğu kabine listesi kamuoyu ile paylaşıldı. Paylaşılan listedeki Türkmen aday olarak Ghada Muhammed Hameed'in gösterilmesinin ardından adaylığa dair Türkmen siyasilerden tepkiler geldi. Konuya ilişkin açıklama yapan Irak Türkmen Cephesi (ITC) Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, adayın parlamentodaki Türkmen milletvekillerine danışılmadan kabine listesine eklendiğini, parlamentodaki Türkmen milletvekillerine sorulmadan hiçbir bakan adayını ve bakanlığı kabul etmeyeceklerini vurguladı.⁴³

ITC Kerkük Milletvekili Hatice Ali Casim ile ITC'nin Bağdat İl Başkanı Niyazi Mimaroglu da yaptıkları açıklamada Türkmenlere dışarıdan bir bakan adayının empoze edilmesine izin vermeyeceklerini, Türkmence dahi bilmeyen bir adayın hükümette Türkmenlerin haklarını savunmasının mümkün olmadığını belirtti.⁴⁴

Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih, başkent Bağdat'taki Kasır-ül Selam Köşkü'nde, ITC Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi ve beraberindeki heyeti kabul etti.⁴⁵ Görüşme sırasında Türkmenlere Irak'ın terörle mücadelesinde verdiği katkılar için teşekkür eden Cumhurbaşkanı, ayrıca yeni kurulacak hükümette tüm grupların temsil edilmesi gerektiğini vurguladı.

Irak Parlamentosu eski Türkmen Milletvekili Casim Muhammed Cafer, bir televizyon kanalına yaptığı açıklamada, Mustafa Kazimi'nin kabine listesini açıklamasını erken bir davranış olarak değerlendirdi.⁴⁶ Cafer, kabine isimlerinin açıklanmasından önce parlamentodaki siyasilerle istişare edilmesi gerektiğini belirterek söz konusu kabine isimlerinin Kürt siyasi partileri razı etmek için oluşturulduğunu söyledi.

• Güvenlik:

ITC Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, Irak'ta terör örgütü PKK'ya, içerisinde ne olduğu bilinmeyen 5 tır yardımın yapıldığını belirtti.⁴⁷ Salihi yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullandı: "Süleymaniye'den yola çıkan ve bilinmeyen teçhizatlarla dolu kamyonlar, yerel korumalar eşliğinde Kerkük'ten geçerek Mahmur kampında PKK terör örgütüne teslim edildi. Konuyu aydınlatmaları için hem merkezi hükümetten hem de yerel yönetimden açıklama bekliyoruz."

Salihi ayrıca PKK militanlarının Kerkük ve diğer Türkmen bölgelerinde Türkmen nüfus için tehdit unsuru olduğunu ve Irak istihbarat birimlerinin kendilerine PKK'nın Irak Türkmen Cephesi'ne saldırı hazırlığında olduğunu ilettiğini aktardı.⁴⁸

Irak'ın kuzeyinde devam eden IŞİD operasyonlarına rağmen örgütün bölgede bulunan güvenlik güçlerine yönelik saldırılarındaki artış sürmektedir. IŞİD militanlarının Nisan ayı içerisinde saldırılarını arttırdığı vilayetlerin başında Diyala gelmektedir. 19-24 Nisan tarihleri arasında Diyala'da gerçekleştirilen terör saldırılarında Irak ordusundan üç asker ile iki Haşdi Şaabi mensubu olmak üzere toplam beş güvenlik gücünün IŞİD tarafından öldürüldüğü bildirildi.⁴⁹ Diğer yandan özellikle Kerkük'ün güneyinde bulunan kırsal alanlarda varlığını sürdüren IŞİD militanlarının bölgedeki federal polis güçlerine düzenledikleri saldırıda bir polisi öldürdüğü vurgulandı.

• Sağlık & Sosyal Hayat:

Türk Kızılayı, Kerkük'te bulunan Yahyava Kampı ve Selahattin'e bağlı Tuzhurmatu ilçesinde ihtiyaç sahibi 1100 Türkmen aileye Ramazan ayı için yardımlarda bulundu.⁵⁰ Türk Kızılayı Irak Delegasyonu Başkanı Mehmet Murat Özgüven, Yahyava Kampı'ndaki Türkmen iç göçmen 600 aile ile Tuzhurmatu'da düşük gelirli 500 aileye gıda kolilerini ulaştırdıklarını ifade etti. Ramazan'da yardım çalışmalarının devam edeceğini aktaran Özgüven; Erbil, Musul ve Telafer'de de benzeri yardımların yapılacağını söyledi.

İKBY GÜNDEMİ**• Siyaset:**

İKBY Başkanı Neçirvan Barzani, Mustafa Kazımı'nin desteklenmesi konusunda bütün Kürt siyasi partilerinin anlaştığını söyledi. Zira, Maliye, Adalet ve Belediyeler Bakanlıkları Kürtlere ayrılmıştır. KDP Maliye Bakanı Fuad Hüseyin'in görevine devam etmesi konusunda ısrarlar söz konusu iken, Muktada Sadr başta olmak üzere Şii partiler, Hüseyin'in kabinede yer almasına karşı çıkmaktadır. Ayrıca Kazımı, Bağdat ile Erbil arasında varılan anlaşmaları uygulamaya devam edeceğini taahhüt etmektedir. Bu nedenle Şii partileri, Kazımı'yi Kürtlere karşı yumuşak davranmakla suçlamaktadır. Diğer bir iddiaya göre ise Kürt ve Sünni gruplar güvenoylamasında birbirinin adaylarını destekleyecektir.⁵¹

Süleymaniye Vilayet Meclisi gerçekleştirdiği oturumda İKBY Hükümetinden 2020 yılının dört ay memur maaşının gecikmesi üzerine açıklama istedi. Söz konusu oturumu Süleymaniye Vilayet Meclisi'nde yer alan KDP Grubu boykot etti. KDP Grubu'nun yaptığı açıklamada "Süleymaniye Vilayet Meclisi, İKBY Hükümetine karşı çıkarak Süleymaniye'de ve Erbil'de bağımsız bir yönetim uygulamaktadır." denildi. Süleymaniye Vilayet Meclisi memur maaşlarının Bağdat'tan Erbil'e yollanmasına karşı çıkarak doğrudan vilayetlere gönderilmesini istemektedir. Süleymaniye Vilayet Meclisi Başkanı ise memur maaşlarının gecikmeye devam etmesi durumunda yerinden yönetim yasasını onaylayacağını söyledi. Memur maaşlarında yaşanan sıkıntılar nedeniyle KYB ve Goran Hareketi'nin, İKBY Hükümeti'nden çekilebileceği ifade edildi. İKBY'deki memurlar daha önceki kesintilerle birlikte dokuz ay hiç maaş alamamışken 37 ay yarım maaş aldı.⁵²

• Sosyal Hayat:

Çin Halk Cumhuriyeti tarafından yardım olarak İKBY'ye hibe edilen maske ve sağlık araçlarının İran'a ve İKBY'de karaborsada satıldığı iddia edilmektedir. Ancak İKBY Sağlık Bakanı Saman Hüseyin Muhammed iddiaları reddederek "İKBY'ye bağışlanan hiçbir şey başka bir devlete

veya insanlara satılmamaktadır.” dedi. İKBY İçişleri Bakanlığı sokağa çıkma yasağı 02 Mayıs 2020 tarihine kadar uzattı. Buna rağmen Süleymaniye’de hayat normalleşmektedir. Zira, vilayetler arasında otobüs ve taksilerin sınırlı olarak hareket etmesine izin verildi. Camiler henüz açılmamasına rağmen işyeri ve dükkanların açılmasına izin verildi. Camilerin açılmasına izin verilmemesine tepki gösteren Süleymaniyeliler teravih namazını camilerin önünde ve sokaklarda kıldı. Diğer yandan İKBY Eğitim Bakanlığı, 2 Mayıs itibariyle uzaktan eğitimin devam edeceğini ve okulların kapalı kalacağını açıkladı. Ayrıca İKBY’de tespit edilen vaka sayısı 344’e ulaşırken, dört kişi hayatını etti ve 317 taburcu edildi.⁵³

• Ekonomi:

Erbil’den Irak Petrol Bakanlığı’nı ziyaret eden heyetle petrol anlaşmasının uygulanması konusunda bir toplantı düzenledi. Toplantıda, düşen petrol fiyatlarının sübvansede edilmesi için İKBY’de doğalgaz üretimine yönelik yatırım yapılması teklif edildi. Zira, ABD, İran’a yönelik uyguladığı ambargo nedeniyle Irak’ın da İran’dan doğalgaz satın almasını durdurmasını istemektedir. Diğer yandan Bağdat ve Erbil arasında varılan anlaşmaya göre İKBY’nin günlük 250 bin varil petrolü Bağdat’a teslim etmesi gerekirken, Bağdat teslimatın yapılmadığını söylemektedir.⁵⁴

■ KÖRFEZ GÜNDEMİ

• Suudi Arabistan:

Hafta başında, yeni tip koronavirüs (Kovid-19) salgınının etkisiyle talebin azalması neticesinde bir süredir düşüşte olan petrol fiyatları, ABD’de tarihte ilk kez sıfırın altına düştü. Batı Teksas (WTI) tipi petrolünün mayıs vadeli varil fiyatı hafta içinde 2 dolar seviyelerini gördü.⁵⁵ Negatif değer gören petrol neticesinde ekonomisi petrole bağımlı olan Suudi Arabistan gelişmelerden zararlı çıkmaktadır. Benzer şekilde hac ve umre gelirlerinden mahrum olmasının yanı sıra pek çok iş adamı ve ekonomiye katkı sağlayan kişilerin Suudi Arabistan vatandaşı olmadığı gerekçesiyle sınır dışı edilmesi gibi meseleler ülkenin bu zararını artıracak potansiyele sahiptir.

Suudi Arabistan’da koronavirüs nedeniyle Ramazan ayı boyunca teravih namazları ve itikafa girmek askıya alındı. Ülkede Ramazan ayı süresince Kâbe’nin de içinde bulunduğu Mekke’deki Mescid-i Haram ile Medine’deki Mescid-i Nebevi’de teravih namazlarının cemaatsiz şekilde sadece görevliler ve imamlar tarafından 10 rekât olarak kılınacağını duyuruldu.⁵⁶ Ayrıca, Ramazan ayı nedeniyle insanların alışveriş ihtiyacı dikkate alınarak sokağa çıkma yasağı kısıtlamalarının hafifletileceği belirtildi.⁵⁷

İnsan hakları ihlalleri nedeniyle prestij kaybına uğrayan ülkede gündemi değiştirmek isteyen Velihaht Prens Muhammed bin Selman'ın (MbS), İngiliz futbol kulübü Newcastle United'ı satın alma pazarlıkları sürmektedir. Ancak, bu duruma insan hakları grupları ve Katar merkezli spor yayıncısı beIN Sports tepki gösterdi. Uluslararası Af Örgütü'nün İngiltere Direktörü Kate Allen, velihaht prens tarafından kendi onayıyla gerçekleştirildiği düşünülen Kaşıkçı cinayetinin akabinde spor etkinliklerinin ve kişiliklerinin ülkenin imajını iyileştirmek için bir araç olarak kullanıldığını dile getirdi.⁵⁸ BeIN CEO'su Yousef el-Obaidly ise İngiliz Premier Ligi'nin tüm yöneticileri dahil kulübün potansiyel alıcısının tam olarak araştırılması gerektiğini ileri sürdü.⁵⁹

İnsan hakları ihlalleri ile gündemden düşmeyen Krallık'ta, Suudi Arabistanlı demokrasi yanlısı ünlü hukukçu, insan hakları savunucusu ve din adamı Abdullah el-Hamid, uzun süredir tutulduğu cezaevinde tedavisinin geciktirilmesi ve hastaneye sekinin geç yapılması sonucu hayatını kaybetti.⁶⁰ Son olarak, ülkenin hukuk sisteminden kırbaç cezasının kaldıracağı belirtildi. Geçmişte kırbaç cezasına çarptırılan suçlara artık para veya hapis cezası verilecek. Kararın bu ay içerisinde Yüksek Mahkeme'nin Genel Komisyonu tarafından alındığı belirtildi.⁶²

• Birleşik Arap Emirlikleri (BAE):

BAE Maliye Bakanlığı, salgın neticesinde düşüş yaşanan petrol fiyatlarının meydana getirdiği ekonomik olumsuzluklarla mücadele için 7 milyar dolarlık tahvil ihracı gerçekleştirdi.⁶³ Bu çerçevede Emirlik, Kovid-19'un yanı sıra Ramazan Ayı'nın yaklaşmasıyla birlikte ülke genelindeki ihtiyaç sahiplerine yönelik 10 milyon kumanya dağıtma kararı aldı.⁶⁴ Ayrıca ekonomik gelişmelerde, BAE'ye ait Etihad Havayolu Şirketi uçuş iptallerinin uzatıldığını açıkladı. Şirket, sadece salgın dolayısıyla yurt dışında kalan vatandaşlar için tahliye uçuşlarına devam edecek, normal operasyonlarına kesin olmamakla birlikte ise 16 Mayıs'tan sonra başlayacak.⁶⁵

Bu gelişmelerin dışında BAE'nin Libya'da Halife Hafter'e olan koşulsuz desteği sürmektedir. BAE'ye ait şirketlerin, Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin ambargo kararını delmek suretiyle, Libya'nın doğusundaki gayrimeşru silahlı güçlerin lideri Halife Hafter'e bağlı milislere askeri amaçlı 11 bin ton jet yakıtı taşıdığı belirtildi.⁶⁶ Söz konusu yakıtların, Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne karşı askeri harekâtlarda kullanılacağı tahmin edilmektedir.

• Katar:

Katar Emiri Temim bin Hamed es-Sani tarafından, enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar karşısında Katar ekonomisinin mümkün olduğunca bağımsız kalabilmesi adına güçlü dü-

zenlemeler yapılması talimatı verildiği ifade edildi.⁶⁷ Hafta içerisinde iki önemli telefon görüşmesi yapan Katar Emiri es-Sani, ilk olarak ABD Başkanı Donald Trump ile salgın hakkında görüştü. Beyaz Saray'dan yapılan yazılı açıklamada, ABD Başkanı Trump'ın virüsle mücadele edilmesi ve salgının ekonomik etkilerinin asgari düzeye indirilmesi noktasında birlikte çalışılması ve önemli bölgesel konulara odaklanılması için Emir es-Sani'yi, Körfez krizinin çözümüne ilişkin adım atmaya teşvik ettiği belirtildi. İkinci görüşme ise Katar Emiri ile Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan arasında gerçekleşti. Görüşmede salgınla mücadeleye ilişkin iş birliği hususları, ikili ilişkiler ve bölgesel gelişmeler ele alındı.⁶⁸

Siyasi gerginliklerin devam ettiği iki ülke Suudi Arabistan ve Katar, 2030 Asya Oyunları'na ev sahipliği yapma talepleri neticesinde karşı karşıya geldi. Asya Olimpiyat Konseyi'nden gelen açıklamaya göre şimdilik yalnızca bu iki ülkeden teklif gelmiş durumda.⁶⁹ 2006 Asya oyunlarını düzenleyen Katar, 2022 Dünya Kupası'na da ev sahipliği yapacak iken, Suudi Arabistan şimdiye kadar böyle bir spor etkinliğine ev sahipliği yapmadı. Söz konusu etkinliğe ev sahipliği yapacak olan ülke ise 29 Kasım tarihinde açıklanacak.

• Kuveyt:

Toplam koronavirüs vaka sayısı 3075'e, ölüm sayısı 20'ye ulaşırken iyileşen hasta sayısı ise 806'ya çıktı.⁷⁰ Salgınla mücadele kapsamında, Kuveyt vatandaşları Mısır'dan Jazeera Airways ile ülkeye getirildi. Mısır Konsolosu Muhammed Al-Thuwaikh'in de Mısırlı vatandaşların ülkeye geri dönmesi sürecini yönlendirmek için Kuveytli vatandaşlarla ülkeye geldiği belirtildi.⁷¹

Kuveyt'in Japonya ile ticaret fazlasının bu yıl ikiye katlandığı açıklandı. Japonya'ya ihracat oranı %69,6 (605 milyon dolar) olurken Japonya'dan ithalat oranı %11,8 (170 milyon) olarak açıklanmıştır.⁷² Son olarak, Kuveyt, petrol ihracatçısı ülkelerle bir anlaşmaya varmadan önce uluslararası piyasadaki petrol miktarını azaltacağını duyurdu.⁷³

• Umman:

Umman'da toplam koronavirüs vaka sayısı 1905'e ulaştı. 329 hasta sağlığına kavuşurken şimdiye kadar 10 kişi koronavirüs sebebiyle vefat etti.⁷⁴ Vaka sayısı 1716 iken açıklama yapılmış ve %63'ünün göçmen, %37'sinin Ummanlı olduğu belirtilmişti. 6807 kişinin ise gözetim altında tutulduğu, bugüne kadar 29.000 koronavirüs testi yapıldığı bildirildi.⁷⁵

Umman yönetimi, Ramazan ayında toplu görüşmeleri yasakladı. Camilerin kapalı kalacağı, namazların teravih dahil olmak üzere kılınmayacağı belirtildi. Sosyal, spor ve kültürel faaliyetlerin hepsinin yasak olduğu Umman'da, Muskat'ın 8 Mayıs'a kadar karantinada kalmaya devam edeceği belirtildi.⁷⁶

Umman Medical Speciality Board (OMSB) farklı ülkelere doktorlarını göndermeye devam ediyor. İngiltere’de görevli Ummanlı doktorlar, koronavirüsle mücadele için İngiltere’de kalmaya devam edeceklerini açıkladı. OMSB, farklı ülkelere doktorlarını göndererek Umman’ın tıbbi kapasitesini ve profesyonel tecrübelerini, yeteneklerini arttırmayı hedeflemektedir.⁷⁷

Umman’da yaşayan İranlı vatandaşlar, düzenlenen uçuş seferleriyle İran’a döndüler.⁷⁸ Diğer yandan İran ve Umman arasında deniz taşımacılığı için yeni bir ticaret güzergahı oluşturuldu. İran’ın Bandar Abbas Limanı’ndan Umman’ın Sultan Kâbus ve Al Suwaiq Limanı’na bir güzergâh belirlendi.⁷⁹

• Bahreyn:

Ülkede Ramazan ayına koronavirüsün gölgesinde girildi. Şimdiye kadarki vaka sayısı 2,588 ölenlerin sayısı ise 8 olarak açıklandı.⁸⁰ Ramazan ayının gelmesiyle salgınla mücadele kapsamında ek önlemler getirildi. Ulusal Koronavirüs ile Mücadele Görev Gücü komisyonundan yapılan açıklamaya göre Ramazan ayı süresince toplu iftarlar, davetler yapılmayacak.⁸¹ Bu çerçevede önlemlerin süresi 2 hafta daha uzatıldı.⁸² Yine Manama’da koronavirüsün yayılmasını engellemek için bölgedeki yabancı işçiler kaldıkları kamplardan tahliye edildi ve Ain Adhari Parki’ndeki geçici yerlere sevk edildi.⁸³

Bahreyn, ayrıca salgın ile mücadelede önemli bir yere sahip olan solunum cihazını kendi imkanlarıyla üretti. Uluslararası Yarış Pisti mühendislerinin Salmaniya Medikal Kompleksi doktorlarının, solunum tedavi ve medikal ekipman departmanlarıyla iş birliği yaparak solunum cihazı ürettiği belirtildi.⁸⁴

30 Aralık 2019 tarihinde Bahreyn ve Suudi Arabistan yetkili bakanlıklarınca Riyad’da imzalanan ortak gümrük iş birliği anlaşması Bahreyn Kralı Hamed bin Isa el-Halife tarafından onaylandı ve resmî gazetede yayımlanmasının ardından yürürlüğe girdi.⁸⁵ Son olarak, Bahreyn’de Başsavcı, İran’a ait iki devlet bankasıyla ilişkilendirilen kara para aklama soruşturmasının devam ettiğini açıkladı. Elde edilen bulgulara göre 4 milyon dolarlık bir kara para aklama olayı açığa çıkarıldı. Savcılık soruşturmanın devam ettiğini ve binlerce para transferi işleminin incelendiğini belirtti.⁸⁶

• Yemen:

Yemen’deki sorunlara her gün bir yenisi daha ekleniyor. Uzun yıllar süren iç savaş ile beraber geçtiğimiz haftalarda ülkede ilk koronavirüs vakasının görülmesinin ardından Yemen şimdi de etkili yağışların sebep olduğu sellerle mücadele ediyor. Ülkenin iki önemli şehri Aden ve Sana’yı vuran sel felaketi sebebiyle şu ana kadar en az 5’i çocuk 21 kişi hayatını kaybetti.⁸⁷ Aden’de bulunan Hadi hükümeti bölgeyi felaket bölgesi olarak ilan etti.⁸⁸ Sel aynı

zamanda ÷lkede koronavirüs ile mücadele sürecini de sekteye uğratmakla birlikte su kaynaklı hastalıkların da artabileceği endişesini doğurdu. Oxfam Yemen Direktörü Samah Hadid ÷lkede yağış sezonunun başlamasıyla birlikte 1 milyon kişinin kolera hastalığına yakalanabileceğini söyledi.⁸⁹

Öte yandan daha önce BM'nin tavsiyesine uyararak 2 haftalık tek taraflı ateşkes ilan eden Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon güçleri, ateşkesi 1 ay daha uzattığını açıkladı.⁹⁰ 2 haftalık ateşkesin ilan edilmesinin ardından Husilerin sözcüleri, Arap Koalisyonu'nun kendileri üzerindeki ambargoyu kaldırması, Sana Havalimanı'nın açılması gibi şartların yerine getirilmeden ateşkesin söz konusu olmadığını belirterek mücadeleye devam edeceklerini açıklamıştı. Bunun üzerine çatışmalar devam etmişti.

Ülkede gerilim devam ederken BAE destekli Güney Geçiş Konseyi (GGK) de sınırlı bir bölgede, Aden ve çevresi ile el-Mukalla ile çevresini kapsayacak şekilde güneyde öz yönetim ilan ettiğini açıkladı.⁹¹ GGK yetkilileri tarafından yapılan açıklamada Hadi Hükümeti, Riyad Anlaşması ile ilgili gerekli adımları atmamakla suçlandı. Aynı zamanda GKK güçlerinin Aden'deki liman ve havalimanı ile Merkez Bankası da dahil diğer devlet kurumlarının kontrolünü alacağı ifade edildi.⁹² Öte yandan Yemen Hükümeti, yaptığı açıklamayla BAE destekli GGK güçlerinin atmış olduğu bu adımı tanımadığını ve bunu hükümete karşı geçtiğimiz aylarda başlatılan silahlı isyanın devamı olarak nitelediğini belirtti.⁹³

KUZEY AFRIKA GÜNDEMİ:

• Fas:

Fas Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalara göre ÷lkedeki toplam Kovid-19 vaka sayısı 4065'e yükseldi. Bu virüsten kaynaklı olarak toplamda 161 kişi hayatını kaybederken 593 kişi ise yeniden sağlığına kavuştu.⁹⁴ Fas'ta kalan Hollanda ve Belçika vatandaşlarının ÷lkelerine geri gönderilmesi hususunda birtakım ayrımcılıklar ortaya çıktığı ifade edildi. Hollanda ve Belçika hükümetleri, gerçekleştirilen uçuşlarda önceliklerini yalnızca kendi vatandaşlarına vererek çifte vatandaşlık sahibi olan Fas uyrukluları bu uçuşlara gecikmeli olarak dahil edildi. Başbakan el-Osmani bu uygulamanın adaletsizliğinin ve altında yatan anlamın farkında olduklarını belirten açıklamalarda bulundu.⁹⁵ Koronavirüs pandemisinin ardından değişmesi beklenen uluslararası ortamda özellikle Avrupalı ÷lkeler gelişmekte olan Afrika ÷lkeleriyle ilişkilerini daha da sıkılaştırmaya çabalamaktadırlar. Geçtiğimiz hafta İtalyan yetkililerce yapılan açıklamalara göre İtalyan şirketler, Fas'ta daha aktif olmak istediklerini belirttiler. Bölgede açılacak yeni İtalyan şirketlerinin ilişkilerin seviyesinin artmasına önemli katkı sağlayacağını bildirdiler.⁹⁶ Fas Yüksek Planlama Komisyonu raporuna

göre ülke genelindeki şirketlerin %57'si koronavirüs nedeniyle geçici veya kalıcı olarak faaliyetlerini askıya aldı. Rakamlara bakılacak olursa 135.000 şirket geçici olarak, 6.500 şirket ise kalıcı olarak faaliyetlerini durdurdu. Öte yandan Turizm sektörünü bekleyen sıkıntılı günler Fas ekonomisini ciddi anlamda sarsması söz konusudur.⁹⁷

• Cezayir:

Cezayir'de toplam 3,256 adet koronavirüs vakası görüldü. Bu virüs kaynaklı olarak 419 kişi hayatını kaybederken, 1480 kişi ise yeniden sağlığına kavuştu.⁹⁸ Ramazan ayının başlamasıyla birlikte alınan tedbirler bir nebze olsun gevşetildi. Sokağa çıkma yasaklarının saatleri biraz daha hafifletilerek insanların sosyal mesafe ve önerilen sağlık kurallarına uygun olarak dışarıya çıkabilmesine izin verildi. Düşük seviyede seyreden petrol fiyatlarına ek olarak salgın kaynaklı iç pazardaki hareketsizlik de Cezayir ekonomisini zorlamaktadır. 2020 bütçesi hazırlanırken ortalama varil petrol fiyatını 55 dolar baz alan Cezayir ekonomisi, 22 dolarlık varil petrol fiyatı ile ciddi zarara uğramaktadır.⁹⁹ BM'nin Libya Barış Temsilcisi adaylığı ABD tarafından veto edilen Ramtane Lamamra, Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü yönetim kuruluna katıldı. 1966 yılında kurulan bu kurum, çatışma, silahlanma, silah kontrolü ve silahsızlanma üzerine araştırmalar yaparak raporlar yayınladı. Lamamra'nın bu başarısı Cezayir diplomasisi üzerinde buruk bir sevinçle karşılandı. Çünkü Cezayir daha aktif bir dış politika izlerken Libya meselesinden başarı kazanmaya odaklanmıştı.¹⁰⁰

• Tunus:

Tunus Sağlık Bakanlığı'nın açıklamalarına göre toplamda 922 koronavirüs vakası tespit edildi. Virüs kaynaklı olarak 38 kişi hayatını kaybederken 195 hasta ise yeniden sağlığına kavuştu. Günlük olarak yaklaşık 500 adet test yapılabilen Tunus'ta salgın grafikleri yükselmeye devam etmektedir.¹⁰¹ İtalya'nın Lombardiya eyaletindeki salgınla mücadeleye giden Tunuslu sağlık ekibi ülkelere geri döndü. Dönmeden önce tüm ekibe koronavirüs testi yapılmış ve negatif sonuç çıkmıştır fakat yine de tedbir amaçlı kendilerine 14 günlük karantina süreci uygulanacaktır.¹⁰²

Kays Said, yabancı liderlerle olan temasını bu hafta da devam ettirerek Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, Belçika Kralı Louis Philippe, Suud-i Arabistan Kralı Selman b. Abdülaziz ve Fas Kralı VI. Muhammed ile görüştü. Bu görüşmelerde ele alınan konuların başında Covit-19 ile mücadele ve iş birliği imkanları vardı. Ayrıca Said, Arap dünyasına hitap ettiği bir mesaj paylaşarak, birlik ve beraberlik temennisinde bulundu.¹⁰³ İçişleri Bakanı Hichem Mechichi pazartesi günü yaptığı açıklamada, beraber çalıştıkları dört delegenin azledildiğini duyurdu. Bununla birlikte Meclis Başkanı Ganuşi'nin açıklamasına göre Demokrat Parti'den bir milletvekilinin istifa etti. Yeni milletvekili dağılımı ise şöyledir: Nahda: 54, Demokratik blok: 39, Kalp Tunus:

29, El-Kerim Komisyonu: 19, Özgür Destur Partisi: 16, Reform Partisi: 16, Tahya Tunus: 14, Ulusal Cephe:9, Müstakbel: 8 ve Bağımsızlar: 13 milletvekiline sahiptir.¹⁰⁴

• Libya:

Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH)'nin 13 Nisan'da Tunus sınırına kadar olan alanın kontrolünü tam olarak sağlaması ve sonrasında Trablus'un güneybatısında kalan Vatiye Hava Üssü'ne ve Trablus'un güneyindeki Terhune'ye yönelmesi, bu hafta boyunca bu iki alanda sıcak temasların yaşanmasına sebep oldu. Trablus saldırısı bir yılı geride bırakırken somut bir kazanım elde edememesi ve aksine alan ve insan kaybına uğraması Hafter'i köşeye sıkıştırmaya başladı. Operasyonlarla beraber sahadaki şartlar aleyhine dönmeye başlayan Hafter, kamera karşısına geçerek Libya halkına seslendi. Konuşmasında oldukça provakatif ifadelerle yer veren Hafter'in hedefinde ise Türkiye vardı.¹⁰⁵ Bunun yanı sıra Türkiye'ye yönelik provakatif saldırılar Twitter'da da gözlemlenmiştir. Hafter trolleri çeşitli cümle çeviri programlarını kullanarak Türkiye aleyhine gündem yaratmışlardır.¹⁰⁶ BAE tarafından maddi destek sağlanan Sudanlı savaşçılar Hafter ile birlikte savaşmak üzere Libya'ya giriş yaptı. Yine Hafter milislerinin saldırılarında sivil kayıplar devam etmektedir. 26 Nisan sabahı Hay Demashaq yakınlarına düzenlenen saldırıda 5 sivilin hayatını kaybettiği açıklandı.¹⁰⁷ Batı medyasında Sirte'nin, Hafter milislerince ele geçirildiği haberleri yayılırken UMH açıklamalarında böyle bir bilgiye rastlanmamaktadır. Sirte petrol bölgelerine yakın olduğundan dolayı stratejik bir bölgedir. Batı'nın darbeci Hafter adına olumlu algı oluşturmaya çalışması işlerin sahada yavaş yavaş UMH lehine döndüğünün yansıması olarak okunabilir. Vatiye hava üssündeki çatışmaların UMH lehine sonuçlanması Serrac Hükümeti'ne bölgede önemli bir alan sağlayacaktır.¹⁰⁸

• Mısır:

Dünyanın Kovid-19 pandemisi ile meşgul olması, Mısır ile Etiyopya arasında Rönesans Barajı dolayısıyla yaşanan krizi daha da derinleştirdi. Mısır ve Etiyopya, baraj konusunda dünya ülkeleri karşısında konumlarını güçlendirmek için kendi uzmanları aracılığıyla medya ve sosyal medyada karşı tarafın iddialarını çürütmeye çalıştı.¹⁰⁹

Mısır Temsilciler Meclisi, gerçekleştirdikleri oturumda olağanüstü hal durumunda Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin genişletilmesini öngören yasa tasarılarını da prensipte kabul etti. Olağanüstü hâl yetkilerinde yapılan değişiklikler, Cumhurbaşkanı'nın eğitime ara vermesine, kısmen ya da tamamen bilgi almak amacıyla öğrenci toplantılarını askıya almasına, aynı şekilde bakanlıklar, kamu veya özel sektör şirketlerinde belirli bir süre faaliyetlerin kısmen veya tamamen durdurulmasına olanak tanıyor.¹¹⁰

The New Arab haber sitesinin Arapça servisinin yapmış olduğu bir habere göre Mısır'ın, Ramazan ayında sokağa çıkma yasağında bir gevşemeye gidebileceği bildirildi. Mısır Bakanlar Kurulundaki bir kaynaktan edinilen bilgiye göre sokağa çıkma yasağı saatlerinin azaltılabileceği ifade edildi. Böylece sokağa çıkma yasağının akşam 9 ya da 22'de başlayabileceği söylendi. Aynı zamanda farklı sektörlerde kısıtlamaların hafifletileceğine dair tartışmalar yapılmaktadır.¹¹¹

ORTADOĞU ENERJİ GÜNDEMİ

Azerbaycan'ın BP destekli Azer-Çırac-Güneşli (ACG) boru hattından yapılan taşımacılıkta mayıs ayı için kesintiye gidiyor. Azerbaycan, OPEC+ ülkelerine dahil olmasından dolayı bu yönde bir karar almış durumda. ACG hattında yaşanacak bu gelişme ile üretimin günde 75 bin ile 80 bin varil azalması anlamına geliyor. Hesaplamalara göre bu durum ACG'de %15'lik bir petrol arzı kısılmasına sebep olacak.¹¹²

Rusya, OPEC ülkeleri ile olan petrol arzını azaltma yönündeki anlaşmasından sonra mayıs ayı için Baltık ve Karadeniz limanlarından yapacağı petrol ihracatını yarıya indirmeyi planlıyor. Nisan ayında bu limanlardan yapılan ihracat günde 2,2 milyon bpd'de iken önümüzdeki 2 ay için planlanan rakam ise günde 1,3 milyon varile indirilecek. Reuters hesaplamalarına göre, Mayıs ve Nisan aylarında Rusya, batı limanlarından petrol ihracatını %43 oranında azaltmayı planlıyor. Planlara göre, Rusya'nın Primorsk ve Ust-Luga Baltık limanlarından Urals ihracatı Nisan ayında 6,7 milyondan 4,3 milyon tona, Novorossiisk'ten Urals ve Sibiryaya Hafif ihracatı ise 1,22 milyona geriledi.¹¹³

Rusya, ABD petrol vadeli kontratlarının yaklaşık 40 dolar düşerek tarihte ilk defa eksiye geçmesinden sonra, OPEC+ üyeleriyle vardıkları anlaşma çerçevesinde oluşabilecek her türlü şarta hazır olduğunu söyledi ve ilerleyen zamanlar içinde gereken önlem planları için görüşmeler yapılabileceğini belirtti. Rusya, aynı zamanda petrol fiyatlarında yaşanan sert düşüşün "spekülatif" işlemlerden kaynaklandığını söyleyerek Rus hükümetinin düşük fiyatları dengelemek için elinde gerekli tüm rezervlere sahip olduğunu ifade etti.¹¹⁴

Rusya'nın iki numaralı petrol üreticisi Lukoil, yeni koronavirüs ve ilgili kısıtlamalar nedeniyle Irak'taki varlıklarını istihdam etmekte zorlanıyor. Lukoil, Basra'nın 65 km kuzeybatısındaki Batı Qurna 2 petrol sahasını yönetiyor. Lukoil'e göre bu saha, 14 milyar varil rezervi ile dünyanın en büyük alanlarından biridir. Vardiyaları ayarlamakta sorun yaşayan şirket, işçiler ile uzun vadeli vardiyalar ayarlamak zorunda kalıyor.¹¹⁵

Angola'nın yaptığı açıklamalarda ise OPEC tarafından alınan önlemlerin yetersiz görüldüğü ve petrol üreticilerinin daha sert önlemler almaları yönünde bazı uyarılarda bulundu. Yapılan açıklamada bu sorunların başlıca sebebi arasında ise "depolama sorununun" olduğu belirtildi.¹¹⁶

Irak'ta KBY tarafından pazar günü yapılan açıklamada, fiyatları desteklemek ve aşırı arzları azaltmak için petrol üretimini kısmak adına OPEC + anlaşmasındaki payına bağlı bir şekilde hareket edilceği bildirildi.¹¹⁷

Kuveyt, OPEC tarafından kabul edilen anlaşmanın yürürlüğe girmesini beklemeden uluslararası pazara petrol arzını azaltmaya başladığını duyurdu. Anlaşma resmi olarak 1 Mayıs tarihi itibarıyla başlayacak.¹¹⁸

Saudi ARAMCO, HSBC ve Japonya'nın Sumitomo Mitsui Banking Corporation'ı 10 milyar dolarlık bir kredi için diğer bankalarla görüşmelerini koordine etmek üzere seçtiğini bildirdi. İki bankadan da konuyla ilgili herhangi bir açıklama yapılmadı. Suudi Arabistan'ın %98'inden fazlasına sahip olduğu ARAMCO, geçtiğimiz ay, korona virüs salgını nedeniyle net karda %21'lik bir düşüş kaydettikten sonra sermaye harcamalarını azaltmayı planlıyor.¹¹⁹

Hazar boru hattı konsorsiyumu, Chevron'un Tengizchevroil, Karachaganak Petrol İşletmesi (KPO) ve devlete ait Kazmunaigaz (KMG) dahil olmak üzere 4,5 milyon varili CPC blend'i yerine ürünlerini Novorossiisk ve Ust-Luga üzerinden dünyaya satmayı planlıyor. Kazakistan ve Rusya'daki petrol sahalarını Hazar boru hattı ile Karadeniz'e bağlayan özel olarak işletilen rota ABD petrol şirketi Chevron, Rusya'nın Rosneft ve Lukoil dahil olmak üzere birkaç hissedarın ortaklarına aittir.¹²⁰

İspanyol gaz şirketi Naturgy Energy Group, İtalya'nın Eni ve Mısır hükümeti arasında, Kuzey Mısır'daki Damietta gaz santrali hakkındaki bir dizi ihtilafı çözmek için anlaşma sağlandı. Anlaşmanın ilk şartı, tesisin yeniden açılmasıydı, ancak koronavirüs sebebiyle tekrar aktif hale getirmek imkânsız gibi görünüyor. Tesis yılda 7,56 milyar metreküp kapasiteye sahip ancak 2012 yılında Mısır'da yaşanan ayaklanmalardan sonra atıl halde beklemekteydi.¹²¹

Petrol sektöründe yaşanan krizden dolayı VLCC tankerlerine olan talepte artış gözlemlendi, bu artışın %10'luk bir kısmını depolama ihtiyacını gidermek amacıyla olduğu belirtiliyor. Kriz patlak vermeden 6 ay öncesinde VLCC kiralama fiyatları aylık yaklaşık olarak 85 bin dolar olarak seyrediyordu. Ancak yaşanan kriz ve fiyatların dibe vurması sonrası VLCC kiralama bedelleri aylık 120 bin ile 130 bin dolar arasında işlem görmeye başladı.¹²²

Rusya'nın petrol ve gaz ihracatı için arka bahçesi olan Avrupa, Suudi Arabistan için önem kazanıyor. Refinitiv Eikon'da sunulan nakliye verilerinin, Suudi Arabistan'ın Avrupa'daki satışlarının Nisan 2016'daki rekor seviyesinin biraz altında, 29 milyon varili aşmaya hazır olduğunu gözlemlendi. ARAMCO'nun kalite açısından yüksek olan Arab Light dahil olmak üzere Arap ham petrol tedariklerinin nisan ayında İtalya, Türkiye, Yunanistan, Fransa ve Polonya'nın da olduğu pazarda bir artış gerçekleştirebileceği ön görülmektedir. Ayrıca, veriler, Polonya rafinerilerinin Nisan ayında Gdansk aracılığıyla 560,000 ton Arab Light ham petrolü ithal edeceğini gösteriyor.¹²³

KAYNAKÇA

- ¹ <https://www.hurriyetdailynews.com/astana-partners-discuss-syrias-idlib-in-teleconference-154115>
- ² <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disislerinden-astana-sureci-7-disisleri-bakanlari-toplantisina-iliskin-aciklama/1815222>
- ³ <https://www.aljazeera.com/news/2020/04/world-syria-torture-trial-opens-germany-200423081540338.html>
- ⁴ <https://www.sana.sy/tr/?p=207539>
- ⁵ <https://syrianobserver.com/EN/news/57520/israel-bombs-syrian-army-troops-near-palmyra.html>
- ⁶ <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkey-neutralizes-20-ypg-pkk-terrorists-in-n-syria/1818059>
- ⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/esed-rejimi-gucleri-ile-ypg-pkkli-teroristler-kamislida-catisti/1814205>
- ⁸ <https://www.trtworld.com/turkey/turkey-warns-syrian-regime-against-violation-of-idlib-ceasefire-35594>
- ⁹ <http://www.syriahr.com/en/?p=160708>
- ¹⁰ http://www.xinhuanet.com/english/2020-04/22/c_138996900.htm
- ¹¹ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilde-netanyahu-ve-gantz-koalisyon-hukümetini-kurma-konusunda-anlasti/1811958>
- ¹² <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fko-yurutme-konseyi-genel-sekreteri-ureykat-netanyahu-gantz-hukümeti-orta-dogudaki-baris-ve-istikrar-icin-tehdittir/1812923>
- ¹³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-israile-ilhak-uyarisini-yineledi-/1816054>
- ¹⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistin-devlet-baskani-abbastan-israile-aramizdaki-anlasmalari-hukumsuz-sayariz-uyarisi/1815316>
- ¹⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistin-yonetimi-israilin-harem-i-ibrahimin-vakif-arazisine-el-koymasi-apacik-bir-saldiridir/1813813>
- ¹⁶ <https://www.jpost.com/breaking-news/health-minister-litzman-announces-he-will-step-down-from-post-625877>
- ¹⁷ <https://www.timesofisrael.com/>
- ¹⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ve-filistinde-kovid-19-kaynakli-can-kaybi-arap-ulkelerinde-de-vaka-sayisi-artti/1812383>
- ¹⁹ <https://www.jpost.com/israel-news/mossad-delivers-coronavirus-equipment-to-israel-from-abroad-625821>
- ²⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-kovid-19-nedeniyle-dogu-kudusteki-dukkanlara-ramazan-ayina-ozel-tedbirler-getirdi-/1818572>

- 21 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mescid-i-aksa-imamindan-israilin-koronavirus-bahanesiyle-igalini-genisletmeye-calistigi-uyarisi/1817649>
- 22 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-filistin-devlet-baskani-abbas-ile-telefonda-gorustu/1818480>
- 23 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tikadan-filistine-kovid-19la-mucadelede-destek/1817618>
- 24 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-ve-filistin-deki-turk-vatandaslari-tahliye-edildi/1813651>
- 25 “Şii Liderlerden Kazimi’nin Kabinesine Ret”. *Kurdistan24*, 25 Nisan 2020. <https://www.kurdistan24.net/tr/news/94a3a653-e456-4248-ae67-e295baef01cb>.
- 26 “Irak’ta Yeni Kabinede İçişleri ve Savunma Bakanlığı Belirsizliği”. *Şarkul Avsat*, 24 Nisan 2020. <https://aawsat.com/turkish/home/article/2250336/%E2%80%8Birak%E2%80%99ta-yeni-kabinede-i%C3%A7i%C5%9Fleri-ve-savunma-bakan%C4%B1%C4%9F%C4%B1-belirsizli%C4%9Fi>.
- 27 “Irak Başbakanı Abdulmehdi’den Siyasi Taraflara ‘Orta Yolda Uzlaşın’ Çağırısı”. *Anadolu Ajansı*, 22 Nisan 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irak-basbakani-abdulmehdiden-siyasi-taraflara-orta-yolda-uzlasin-cagrisi/1813752>.
- 28 “Dışişleri Sözcüsü Aksoy’dan Irak’ta Hükümet Kurma Çalışmalarına İlişkin Açıklama”. *Anadolu Ajansı*, 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-sozcusu-aksoydan-irakta-hukümet-kurma-calismalarina-iliskin-aciklama/1815158>.
- 29 “Irak’ta Erken Seçim İçin Hazırlıklar Başladı”. *Rudaw*, 19 Nisan 2020. <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/19042020>.
- 30 “Iraqi Army: 82 Civilians Killed In ISIS Attacks This Year”. *Rudaw*, 23 Nisan 2020. <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/220420201>.
- 31 “Irak’ta Bombalı Saldırı”. *Kurdistan24*, 21 Nisan 2020. <https://www.kurdistan24.net/tr/news/b4b1533f-a4bc-433a-b8df-e1483e329438>.
- 32 “ISIS Violence Grips Central Iraq; Fresh Attacks Target Civilians, Security Forces”. *Kurdistan24*, 21 Nisan 2020. <https://www.kurdistan24.net/en/news/bd3ea74b-9a32-41c8-8e1d-18eb83d69c82>.
- 33 “Iraqi Raids Kill 10 ISIS Militants As Terrorist Attacks Continue”. *Kurdistan24*, 23 Nisan 2020. <https://www.kurdistan24.net/en/news/b4fd3859-5902-42d2-a5a6-bff39441373a>.
- 34 “Britain Conducts First Airstrikes Against ISIS Militants Since September”. *Rudaw*, 26 Nisan 2020. <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/25042020>.
- 35 “Irak’ta Sistani’ye Bağlı 4 Tugay Haşdi Şabi ile Yollarını Ayırdı”. *Şarkul Avsat*, 23 Nisan 2020. <https://aawsat.com/turkish/home/article/2248581/%E2%80%8Birak%E2%80%99ta-sistani%E2%80%99ye-ba%C4%9Fl%C4%B1-4-tugay-ha%C5%9Fdi-%C5%9Fabi-ile-yollar%C4%B1n%C4%B1-ay%C4%B1rd%C4%B1>.
- 36 “Irak’ta Kısıtlamalar Hafifletildi, Gösteriler Başladı: 1 Ölü”. *Kurdistan24*, 21 Nisan 2020. <https://www.kurdistan24.net/tr/news/9dc63db8-5045-49c2-a455-1db238e6b725>.
- 37 “Düşük Petrol Fiyatları Irak Ekonomisi İçin Reform İhtiyacına İşaret Ediyor”. *Anadolu Ajansı*, 21 Nisan 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dusuk-petrol-fiyatları-irak-ekonomisi-icin-reform-ihhtiyacina-isaret-ediyor/1812634>.

- 38 "Iraq To Pay Citizens Benefits 'Within 10 Days' As COVID-19 Lockdown Takes Toll: Planning Minister". *Kurdistan24*, 23 Nisan 2020. <https://www.kurdistan24.net/en/news/98b16003-ecb1-422b-99ed-e7cf14969b1e>.
- 39 "Iraq Reports 55 New Coronavirus Cases, Total 1763". *The Baghdad Post*, 25 Nisan 2020. <https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/48042/Iraq-reports-55-new-coronavirus-cases-total-1763>.
- 40 "3 Iraqis Die Of Coronavirus In Britain, 5 Infected: Foreign Ministry". *The Baghdad Post*, 24 Nisan 2020. <https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/48029/3-Iraqis-die-of-coronavirus-in-Britain-5-infected-Foreign-Ministry>.
- 41 "Irak Koronavirüs Kısıtlamalarını Hafifletiyor". *Anadolu Ajansı*, 20 Nisan 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irak-koronavirus-kisitlamalarini-hafifletiyor/1811028>.
- 42 "Irak'ta Koronavirüs Önlemi: 20 Binden Fazla Mahkum Serbest Bırakıldı". *Şarkul Avsat*, 23 Nisan 2020. <https://aawsat.com/turkish/home/article/2248761/irak%E2%80%99ta-koronavir%C3%BCs-%C3%B6nlemi-20-binden-fazla-mahkum-serbest-b%C4%B1rak%C4%B1ld%C4%B1>.
- 43 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irakta-turkmen-lider-salihi-kimse-bize-disaridan-bakan-adayi-dayatamaz/1818229>
- 44 <https://www.kerkuk.net/ar/2020/04/25/%d8%a7%d9%84%d9%86%d8%a7%d8%a6%d8%a8-%d8%ae%d8%af%d9%8a%d8%ac%d8%a9-%d8%b9%d9%84%d9%8a-%d9%86%d8%b7%d8%a7%d9%84%d8%a8-%d8%a8%d9%88%d8%b2%d9%8a%d8%b1-%d8%aa%d8%b1%d9%83%d9%85%d8%a7%d9%86%d9%8a-%d9%8a/>
- 45 <https://www.tbajansi.com/cumhurbaskani-salih-ile-itc-baskani-bir-araya-geldi/>
- 46 <https://ninanews.com/Website/News/Details?Key=827622>
- 47 <https://twitter.com/Ersatsalihi/status/1254268970099789835?s=20>
- 48 <https://twitter.com/Ersatsalihi/status/1254268970099789835?s=20>
- 49 <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/20042020>
- 50 <https://www.tbajansi.com/turk-kizilayindan-yahyava-kampi-ve-tuzhurmatuya-ramazan-yardimi/>
- 51 <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/2004202017>, <https://www.peyserpress.com/detail/5212>, <https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=168985&fbclid=IwAR1w5wuf6AAIo0dZT2QQL7vUHxW3IIMDHPkCL2C3rkT2WrKhYhFtscgSHQs>
- 52 https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=168969&fbclid=IwAR2ZD-tIZavOBYj2WiPUcJvJJUaszy_DBzR0rVmu3jhpLIQfzjOXN-ZYRF0, https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/2304202010?fbclid=IwAR16pf7p2hZ_CRAuv8y2fwYk707MSuKm1uCSQqhP6QtIO30_WgaxD6SHdHQ, <https://www.esta.krd/news.aspx?id=2797&mapid=1&fbclid=IwAR1WY7tfHjPv70mPCVDGtn6tVJK8l5LkVqlp3cvAwkOMTWQygvKKCB5Ucd8>

- 53 <https://www.esta.krd/news.aspx?id=2816&mapid=1&fbclid=IwAR2zPJo8QPnlUCqwaXwFzJspRWOF2pnw5WREnxgOktQq9tml6cEOD0LLbnc>,<https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/2004202017>,https://www.esta.krd/news.aspx?id=2770&mapid=1&fbclid=IwAR0sh0fU73ot0Xp2blcpTu0E20XKpfSaHLQotfsSACEW_IVdMzU3smwpcF4,
<https://www.esta.krd/news.aspx?id=2788&mapid=1&fbclid=IwAR2zWMbzGjmf6CTCXFJ3AUIR9pYpjD>
- 54 <https://www.peyserpress.com/detail/5197>,<http://skurd.net/2020/04/18/%da%95%d8%a7%d8%b3%d8%aa%db%8c%db%8c%db%95%da%a9%d8%a7%d9%86-%d9%84%db%95%d8%a8%d8%a7%d8%b1%db%95%db%8c-%d9%85%d9%88%da%86%db%95%db%8c-%d9%81%db%95%d8%b1%d9%85%d8%a7%d9%86%d8%a8%db%95%d8%b1%d8%a7/>
- 55 <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/20/oil-prices-sink-to-20-year-low-as-un-sounds-alarm-on-to-covid-19-relief-fund>
- 56 <https://www.middleeastmonitor.com/20200422-saudi-arabia-to-hold-prayers-in-makkah-and-madina-without-worshippers-during-ramadan/>
- 57 <https://www.middleeasteye.net/news/coronavirus-saudi-arabia-ease-curfew-restrictions-ramadan>
- 58 <https://www.amnesty.org.uk/press-releases/uk-premier-league-must-consider-saudi-human-rights-situation-newcastle-united-deal>
- 59 <https://www.borsagundem.com/haber/suudi-prens-selman-ingiltereyi-karistirdi/1486188>
- 60 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suudi-arabistanin-hapishanede-olume-terk-ettigi-reformist-abdullah-el-hamid/1818077>
- 61 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suudi-arabistanli-insan-haklari-savunucusu-abdullah-el-hamid-hapishanede-hayatini-kaybetti/1817212>
- 62 <https://www.middleeastmonitor.com/20200425-saudi-arabia-to-end-flogging-as-form-of-punishment-claims-document/>
- 63 <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/bae-7-milyar-dolarlik-tahvil-ihrac-etti,jBnLrzLFMUisQzWtyRNQQQ>
- 64 <https://aawsat.com/turkish/home/article/2243621/bae%E2%80%99de-salg%C4%B1ndan-etkilenenlere-10-milyon-kumanya-da%C4%9F%C4%B1t%C4%B1lacak>
- 65 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bae-sirketleri-libyada-hafter-milislerine-11-bin-ton-jet-yakiti-tasimis-/1812450>
- 66 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katar-emiri-al-sani-ekonomimizin-enerji-fiyatlarindaki-dalgalanmalara-bagli-kalmasi-dogru-olmaz/1817116>
- 67 <https://www.middleeastmonitor.com/20200424-turkish-qatari-leaders-discuss-covid-19-bilateral-ties/>
- 68 <https://www.middleeastmonitor.com/20200425-qatar-saudi-enter-bidding-war-over-2030-asian-games/>
- 69 <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2888886&Language=en>
- 70 <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2888117&Language=en>

- ⁷¹ <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2886822&Language=en>
- ⁷² <https://www.reuters.com/article/global-oil-kuwait/kuwait-has-already-begun-reducing-oil-supply-state-news-agency-idUSD5N2BU01A>
- ⁷³ <https://gulfnnews.com/world/gulf/oman/oman-records-115-new-coronavirus-cases-tally-at-1905-1.1587806489428>
- ⁷⁴ <https://timesofoman.com/article/3014145/oman/government/supreme-committee-live-63-percent-of-infected-cases-are-expats-says-moh>
- ⁷⁵ <http://omannews.gov.om/NewsDescription/ArtMID/392/ArticleID/11898/Supreme-Covid-19-Control-Committee-Takes-More-Decisions>
- ⁷⁶ <http://omannews.gov.om/NewsDescription/ArtMID/392/ArticleID/11942/Omani-Doctors-in-UK-Continue-Working-in-British-Hospitals>
- ⁷⁷ <https://en.irna.ir/news/83762543/Iranians-residing-in-Oman-return-home-amid-coronavirus-spread>
- ⁷⁸ <https://financialtribune.com/articles/domestic-economy/103000/new-iran-oman-shipping-route>
- ⁷⁹ John Hopkins University Coronavirus Resource Center, 26/04/2020, retrieving from <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>
- ⁸⁰ Bahrain News Agency (BNA), "The National Taskforce for Combating the Coronavirus (COVID-19) highlights measures taken to mitigate the spread of COVID-19", 21/04/2020, retrieving from <https://www.bna.bh/en/TheNationalTaskforceforCombatingtheCoronavirusCOVID19highlightsmeasuresintakentomitigatethespreadofCOVID19.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDoLR29FRPZprjXJCJhGksZA%3d>
- ⁸¹ Gulf News Agency, "Bahrain extends closure measures for two weeks", 23/04/2020, retrieving from <https://gulfnnews.com/world/gulf/bahrain/coronavirus-bahrain-extends-closure-measures-for-two-weeks-1.1587601893482>
- ⁸² BNA, "Capital Governorate starts evacuation, sheltering of expatriate workers", 20/04/2020, retrieving from <https://www.bna.bh/en/CapitalGovernoratestartsevacuationshelteringofexpatriateworkers.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDjEeEaDEk4n8M0fcnvka%2f1%3d>
- ⁸³ BNA, "Bahrain International Circuit engineers design new breathing aid", 20/04/2020, retrieving from <https://www.bna.bh/en/BahrainInternationalCircuitengineersdesignnewbreathingaid.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDo0MsHyVFe9I6ANbJDtkfyU%3d>
- ⁸⁴ BNA, "HM King issues decree ratifying customs cooperation agreement with Saudi Arabia", 22/04/2020, retrieving from <https://www.bna.bh/en/HMKingissuesdecreeratifyingcustomscooperationagreementwithSaudiArabia.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDjKwD35jKT2Ewf8hw81KNY%3d>
- ⁸⁵ BNA, "Probe into Iranian banks money laundering scheme continuing", 21/04/2020, retrieving from <https://www.bna.bh/en/ProbeintoIranianbanksmoneylaundryingschemecontinuing.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDlq%2bEHS3ASVKCO%2blcBbhDWU%3d>

- ⁸⁶ Gulf News, “‘Fourteen dead’ in Yemen’s flood-hit Aden”, 22/04/2020, retrieving from <https://gulfnews.com/world/gulf/yemen/fourteen-dead-in-yemens-flood-hit-aden-1.1587579667404>
- ⁸⁷ Anadolu Ajansı, “Yemen hükümeti, sel nedeniyle Aden’i felaket bölgesi ilan etti”, 21/04/2020, retrieving from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-yemen-hukumeti-sel-nedeniyle-adeni-felaket-bolgesi-ilan-etti/1813633>
- ⁸⁸ Gulf News, “Fourteen dead”
- ⁸⁹ Anadolu Ajansı, “Koalisyon güçleri Yemen’de ateşkesi 1 ay uzattı”, 24/04/2020, retrieving from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/koalisyon-gucleri-yemende-ateskesi-1-ay-uzatti/1817283>
- ⁹⁰ Reuters, “Yemen separatists announce self-rule in south, complicating peace efforts”, 26/04/2020, retrieving from <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-south/yemen-separatists-announce-self-rule-in-south-complicating-peace-efforts-idUSKCN228003>
- ⁹¹ Reuters, “Yemen separatists”
- ⁹² Yemen Dışişleri Bakanlığı Resmi Twitter Hesabı, 26/04/2020 retrieving from https://twitter.com/yemen_mofa/status/1254172734252351490
- ⁹³ http://www.xinhuanet.com/english/2020-04/27/c_139010133.htm
- ⁹⁴ <https://www.morocoworldnews.com/2020/04/300487/moroccan-fm-slams-belgium-netherlands-for-discriminatory-repatriation/>
- ⁹⁵ <https://www.mapnews.ma/en/actualites/politics/italy-has-everything-gain-supporting-development-moroccan-southern-provinces>
- ⁹⁶ <https://www.middleeastmonitor.com/20200423-morocco-authority-57-of-companies-suspended-due-to-coronavirus/>
- ⁹⁷ http://www.xinhuanet.com/english/2020-04/26/c_139008059.htm
- ⁹⁸ <https://www.france24.com/en/20200426-algeria-coronavirus-covid-19-lockdown-restrictions>
- ⁹⁹ <https://www.tsa-algerie.com/ramtane-lamamra-nomme-au-conseil-dadministration-du-sipri/>
- ¹⁰⁰ http://www.xinhuanet.com/english/africa/2020-04/25/c_139006098.htm
- ¹⁰¹ <https://www.tap.info.tn/en/Portal-Politics/12606195-tunisian-military>
- ¹⁰² <https://www.tap.info.tn/en/Portal-Politics/12601590-saied-holds-phone>
- ¹⁰³ <https://www.tap.info.tn/en/Portal-Politics/12602585-parliament>
- ¹⁰⁴ <https://www.libyaobserver.ly/news/after-their-military-losses-tripoli-libya's-eastern-players-come-new-tactics>
- ¹⁰⁵ <https://twitter.com/LNA2019M>
- ¹⁰⁶ <https://twitter.com/readandrisely>
- ¹⁰⁷ <https://www.bbc.com/news/world-africa-51011039>
- ¹⁰⁸ <https://aawsat.com/turkish/home/article/2245331/m%C4%B1s%C4%B1r-ile-etiyopya-aras%C4%B1ndaki-nahda-krizi-derinle%C5%9Fiyor>

- ¹⁰⁹ <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/367529/Egypt/Politics-/Egypt-parliaments-legislative-committee-approves-a.aspx>
- ¹¹⁰ <https://english.alaraby.co.uk/english/news/2020/4/22/egypt-reconsiders-coronavirus-lockdown-measures-ahead-of-ramadan>
- ¹¹¹ <https://www.reuters.com/article/us-global-oil-azerbaijan/azerbaijan-imposes-oil-cuts-on-bp-led-fields-sources-idUSKCN225328>
- ¹¹² <https://ru.reuters.com/article/commoditiesNews/idAFL5N2CC3HJ>
- ¹¹³ <https://aawsat.com/turkish/home/article/2247241/kremlin-d%C3%BC%C5%9Fen-petrol-fiyatlar%C4%B1na-tepki-vermek-i%C3%A7in-hen%C3%BCz-%C3%A7ok-erken>
- ¹¹⁴ <https://af.reuters.com/article/energyOilNews/idAFL5N2CD077>
- ¹¹⁵ <https://af.reuters.com/article/angolaNews/idAFL9N28000K>
- ¹¹⁶ <https://www.reuters.com/article/global-oil-iraq-kurdistan/iraqs-kurdistan-region-committed-to-opeo-oil-output-deal-idUKC6N2BA01K>
- ¹¹⁷ <https://www.reuters.com/article/global-oil-kuwait/kuwait-has-already-begun-reducing-oil-supply-state-news-agency-idUSD5N2BU01A>
- ¹¹⁸ <https://uk.reuters.com/article/uk-saudi-aramco-loans-banks/saudi-aramco-picks-hsbc-japans-smbc-for-10-billion-loan-sources-idUKKCN22419P>
- ¹¹⁹ <https://af.reuters.com/article/commoditiesNews/idAFL8N2C82EG>
- ¹²⁰ <https://uk.reuters.com/article/uk-egypt-gas-eni-naturgy/eni-and-naturgys-damietta-gas-plant-deal-with-egypt-falls-through-idUKKCN2252JS>
- ¹²¹ <https://www.reuters.com/article/us-global-oil-shipping-storage/supertanker-rates-ease-after-spike-but-poised-for-more-gains-on-storage-demand-idUSKCN2260ZL>
- ¹²² <https://www.nytimes.com/reuters/2020/04/20/world/middleeast/20reuters-global-oil-saudi-russia-analysis.html>